RETTENS KENDELSE (Femte Udvidede Afdeling)

28. juni 2004 *

I sag T-342/99 DEP,

Airtours plc ved solicitor M. Nicholson, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved R. Lyal, som befuldmægtiget, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt,

angående en påstand om fastsættelse af, hvilket beløb Kommissionen skal erstatte Airtours plc i sagsomkostninger som følge af Rettens dom af 6. juni 2002 (sag T-342/99, Sml. II, s. 2585),

* Processprog: engelsk.

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Femte Udvidede Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, P. Lindh, og dommerne R. García-Valdecasas, J.D. Cooke, P. Mengozzi og E. Martins Ribeiro,

justitssekretær: H. Jung,

afsagt følgende

Kendelse

Faktiske omstændigheder, retsforhandlinger og parternes påstande

1 Ved stævning indleveret på Rettens Justitskontor den 2. december 1999 anlagde Airtours plc (nu benævnt My Travel Group plc) annullationssøgsmål til prøvelse af Kommissionens beslutning af 22. september 1999 om en fusions uforenelighed med fællesmarkedet og med EØS-aftalen (sag IV/M.1524 — Airtours/First Choice, herefter »beslutningen«), som blev meddelt under nr. 2000/276/EF (EFT 2000 L 93, s. 1).

2 Ved Rettens dom af 6. juni 2002 i sagen Airtours mod Kommissionen (sag T-342/99, Sml. II, s. 2585, herefter »Airtours-dommen«) annullerede Retten beslutningen og tilpligtede Kommissionen at betale sagens omkostninger.

3 Ved skrivelse af 10. september 2002 anmodede sagsøgeren Kommissionen om at godtgøre et beløb på 1 464 441,55 pund sterling (GBP) i form af salærer til selskabets rådgivere og andre udgifter bortset fra merværdiafgift (moms), samt et beløb på 253 543,47 GBP i moms, dvs. et samlet beløb på i alt 1 717 985,02 GBP.

4 Kommissionen afviste ved skrivelse af 14. oktober 2002 anmodningen med den begrundelse, at den ikke var berettiget, og fremkom med et modforslag med hensyn til de af Airtours afholdte udgifter, som beløb sig til 130 000 GBP.

5 Ved skrivelse af 30. januar 2003 redegjorde sagsøgeren over for Kommissionen for grundene til, at de beløb, der blev anmodet om, forekom berettigede, og afviste forslaget om betaling af et beløb på 130 000 GBP.

6 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 4. februar 2003 har sagsøgeren fremsat begæring om, at Retten træffer afgørelse om fastsættelse af sagsomkostningerne, idet selskabet har nedlagt påstand om, at Retten i medfør af procesreglementets artikel 92 fastsætter de samlede udgifter, der kan kræves erstattet, til 1 464 441,55 GBP i form af salærer og andre udgifter bortset fra moms, plus 253 543,47 GBP i moms, dvs. et samlet beløb på i alt 1 717 985,02 GBP.

7 Ved svarskrift indleveret til Rettens Justitskontor den 18. marts 2003 har Kommissionen indgivet sine bemærkninger og opfordret Retten til at fastsætte de samlede udgifter, der kan kræves erstattet, herunder omkostninger i forbindelse med nærværende sag, til 170 000 GBP.

Retlige bemærkninger

8 Sagsøgeren har nærmere bestemt fremført to serier argumenter til støtte for sin begæring om fastsættelse af sagsomkostninger. Sagsøgeren har for det første anført, at selskabet i analogi med engelsk procesret har ret til en rundhåndet fastsættelse af sagsomkostninger i den foreliggende sag. Sagsøgeren har dernæst anført, at det krævede beløb opfylder de kriterier, der er opstillet i retspraksis vedrørende udgifter, der kan kræves erstattet, og dækker de udgifter, der nødvendigvis måtte afholdes i denne sag.

A — *Retten til en rundhåndet fastsættelse af sagsomkostninger*

Parternes argumenter

9 Sagsøgeren har anført, at selskabet har ret til en rundhåndet fastsættelse af dets udgifter. Selskabet er af den opfattelse, at vurderingen af størrelsen af de udgifter, der kan kræves erstattet, bør tage hensyn til Rettens hårde kritik af beslutningen (Airtours-dommen, præmis 249). Selskabet har ligeledes påpeget, at vurderingen af beløbets størrelse bør tage hensyn til nødvendigheden af at have en effektiv domstolskontrol, især i forbindelse med fusionskontrol, og har herved henvist til Kommissionens pressemeddelelse efter afsigelsen af Airtours-dommen, til adskillige artikler i pressen samt til den rapport fra det britiske overhus' udvalg vedrørende Den Europæiske Union, der blev offentliggjort den 23. juli 2002.

10 Sagsøgeren har anført, at selskabet i analogi med engelsk procesret har ret til tilbagebetaling ud fra et erstatningsretligt synspunkt. Alle de udgifter, der er forårsaget ved søgsmålet, bør således tilbagebetales selskabet, medmindre udgifternes størrelse er urimelig, eller afholdelsen af disse udgifter er urimelig. Hvis det forholdt sig anderledes, ville dette nemlig bidrage til at afholde borgerne fra at anlægge søgsmål, eller ville tilskynde dem til ikke at afholde for mange udgifter, således at Retten ikke ville råde over alle faktiske, økonomiske og juridiske omlysninger, som gør det muligt for den at udøve sin kontrol på en tilfredsstillende måde.

11 Kommissionen har anført, at retspraksis ikke indeholder nogen mulighed for at forhøje udgifterne som en sanktion af den part, der ikke får medhold.

Rettens bemærkninger

12 Artikel 92, stk. 1, i Rettens procesreglement lyder således:

»Opstår der tvist om, hvilke udgifter der kan kræves erstattet, træffer Retten efter begæring af en part og efter at have hørt den anden part ved kendelse endelig afgørelse herom.«

13 Ifølge procesreglementets artikel 91, litra b), kan følgende udgifter kræves erstattet: »nødvendige udgifter, som parterne har afholdt med henblik på sagens behandling, især rejse- og opholdsudgifter og vederlag til befuldmægtigede, rådgivere eller advokater«. Det følger af denne bestemmelse, at de udgifter, der kan kræves erstattet, både er begrænset til de udgifter, der er afholdt med henblik på sagens behandling

ved Retten, og til udgifter, som var nødvendige i denne forbindelse (Rettens kendelse af 24.1.2002, sag T-38/95 DEP, Groupe Origny mod Kommissionen, Sml. II, s. 217, præmis 28, og af 6.3.2003, forenede sager T-226/00 DEP og T-227/00 DEP, Nan Ya Plastics og Far Eastern Textiles mod Rådet, Sml. II, s. 685, præmis 33).

14 I medfør af disse principper kan størrelsen af de udgifter, der kan kræves erstattet, ikke overstige størrelsen af de nødvendige udgifter, sagsøgeren har afholdt med henblik på sagens behandling ved Retten. Sagsøgeren kan således ikke påberåbe sig indholdet af Airtours-dommen, Kommissionens eller det britiske overhus' stillingtagen som følge af dommen, eller mere generelt nødvendigheden af at have en effektiv domstolskontrol, med henblik på at opnå mere, end selskabet har ret til i henhold til procesreglementets artikel 91, litra b).

15 Desuden bemærkes, at de regler, der finder anvendelse ved fastsættelsen af størrelsen af de udgifter, der kan kræves erstattet, er fastsat i procesreglementet, og ikke kan udledes analogt af den af sagsøgeren påberåbte engelske procesret.

16 I det foreliggende tilfælde må størrelsen af de udgifter, der kan kræves erstattet, således vurderes i henhold til procesreglementets artikel 91, litra b).

B — *Vurderingen af størrelsen af de udgifter, der kan kræves erstattet*

17 Ifølge fast retspraksis er Fællesskabets retsinstanser ikke kompetente til at fastsætte de beløb, som parterne skal udrede i honorarer til deres egne advokater, hvorimod de kan fastsætte den del af disse beløb, der kan søges godtgjort hos den part, som idømmes sagens omkostninger. Når Retten tager stilling til en begæring om

fastsættelse af sagsomkostninger, skal den derfor ikke tage hensyn til en national tarif for advokaters salærer eller til en eventuel aftale herom mellem den pågældende part og dennes befuldmægtigede eller advokater (Rettens kendelse af 8.11.1996, sag T-120/89 DEP, Stahlwerke Peine-Salzgitter mod Kommissionen, Sml. II, s. 1547, præmis 27, og af 10.1.2002, sag T-80/97 DEP, Starway mod Rådet, Sml. II, s. 1, præmis 26).

18 Det følger ligeledes af fast retspraksis, at Retten, da der ikke findes fællesskabsretlige bestemmelser om fastsættelse af sådanne honorarer, er frit stillet ved sin vurdering af de foreliggende oplysninger, idet den dog skal tage hensyn til sagens genstand og karakter, dens betydning efter fællesskabsretten og dens sværhedsgrad, såvel som til den arbejdsbyrde, som de pågældende befuldmægtigede og rådgivere har båret i forbindelse med sagen, samt til parternes økonomiske interesse i sagen (kendelse afsagt af formanden for Domstolens Tredje Afdeling den 26.11.1985, sag 318/82, Leeuwarder Papierwarenfabriek mod Kommissionen, Sml. s. 3727, præmis 3, og kendelsen i sagen Starway mod Rådet, præmis 27).

1. *Sagens genstand og karakter, dens betydning efter fællesskabsretten og dens sværhedsgrad*

Parternes argumenter

19 Sagsøgeren har anført, at sagens genstand og karakter i det foreliggende tilfælde rejste nye og komplicerede spørgsmål, hvilket kommer til udtryk i beslutningens længde, i undersøgelsens længde og i dommens længde. Sagsøgeren har ligeledes påpeget, at Airtours-dommen væsentligt har påvirket området for fusionskontrol, både for så vidt angår fastlæggelsen af begrebet kollektiv dominerende stilling og hvad angår effektiviteten af domstolskontrollen, således som det fremgår af de talrige avisartikler og faglige artikler, som efterfulgte dommen. Sagsøgeren har navnlig bemærket, at Retten ikke indskrænkede sig til mekanisk at gentage den

undersøgelse, der er defineret i Rettens dom af 25. marts 1999, Gencor mod Kommissionen (sag T-102/96, Sml. II, s. 753), men har benyttet de foreliggende oplysninger til at udvikle og præcisere den undersøgelse, der finder anvendelse på tilfælde med kollektiv dominerende stilling, især for så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionen kan forbyde en fusion, når det pågældende marked er oligopolistisk og ikke konkurrencebegrænsende.

20 Kommissionen har erkendt, at sagen rejste adskillige faktiske og retlige spørgsmål. Kommissionen er desuagtet ikke af den opfattelse, at sagen har haft afgørende indflydelse på udviklingen af fællesskabsretten. Hvad angår definitionen af en kollektiv dominerende stilling har Kommissionen anført, at de vigtigste elementer i dette begreb allerede blev undersøgt i dommen i sagen Gencor mod Kommissionen, og at de er blevet udførligt forklaret i juridiske lærebøger. Sagsøgeren vil således ikke kunne påstå at have ledt Kommissionen på rette vej vedrørende denne retspraksis, efter at den havde forsøgt at anvende nye kriterier i beslutningen, eftersom denne påstand hviler på en fejlagtig og tendentiøs fortolkning af beslutningen. Kommissionen har imidlertid erkendt, at der har været en uoverensstemmelse vedrørende karakteren af gengældelsesforanstaltningerne, et spørgsmål, der er relativt ubetydeligt. Hvad angår effektiviteten af domstolsbeskyttelsen er det uforståeligt for Kommissionen, hvorledes den foreliggende sag er af særlig betydning, eftersom den detaljerede undersøgelse, Retten har foretaget, svarer til den undersøgelse, Retten foretager i en hvilken som helst sag. Kommissionen har desuden anført, at selv om undersøgelsen af en sådan sag kræver et betydeligt arbejde, er størrelsen af de af sagsøgeren begærede sagsomkostninger under alle omstændigheder uforholdsmæssig høj.

Rettens bemærkninger

21 Det bemærkes først, at søgsmålet vedrørte anvendelsen af Rådets forordning (EØF) nr. 4064/89 af 21. december 1989 om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser (EFT L 395, s. 1, som berigtiget i EFT 1990 L 257, s. 13), og nærmere bestemt en af Kommissionen truffet beslutning, som blev vedtaget efter en tilbundsgående undersøgelse, hvorefter den af sagsøgeren anmeldte planlagte

erhvervelse blev erklæret for uforenelig med fællesmarkedet. Bortset fra de vanskeligheder, der er uadskilleligt forbundet med fusionkontrol, som kræver en fremtidsanalyse af referencemarkedet, var beslutningen desuden særlig derved, at den forbød gennemførelsen af den planlagte transaktion med den begrundelse, at den ville skabe en kollektiv dominerende stilling, hvilket forudsætter en tilbundsgående undersøgelse af transaktionens virkninger på konkurrencen.

22 Endvidere bør det påpeges, at selv om begrebet kollektiv dominerende stilling i forordning nr. 4064/89 allerede havde været genstand for to domme afsagt af Domstolen og af Retten (Domstolens dom af 31.3.1998, forenede sager C-68/94 og C-30/95, Frankrig m.fl. mod Kommissionen, den såkaldte »Kali & Salz-dom«, Sml. I, s. 1375, og dommen i sagen Gencor mod Kommissionen), er begrebet dog fortsat vanskeligt at definere og at anvende.

23 Den foreliggende sag rejste således nye punkter vedrørende definitionen og karakteriseringen af en kollektiv dominerende stilling, som ikke er defineret i de gældende regler, vedrørende foreliggelsen af en stiltiende koordination mellem medlemmerne af et dominerende oligopol, vedrørende nødvendigheden af at identificere afskrækkelsesfaktorer for at sikre den interne sammenhæng i et sådant oligopol og — mere generelt — vedrørende det bevis, der kræves af Kommissionen, når den ønsker at forbyde gennemførelsen af en fusion med den begrundelse, at den vil resultere i, at der skabes en kollektiv dominerende stilling, som vil føre til, at konkurrencen inden for fællesmarkedet vil blive hæmmet betydeligt. I denne forbindelse bemærkes, at nærværende sag — i modsætning til den sag, der gav anledning til førnævnte Gencor-dom, som vedrørte dannelsen af et duopol vedrørende platin, som er et råstof, der er omsætteligt over hele verden — vedrørte dannelsen af et oligopol, der kom til udtryk ved, at en af de fire store britiske rejsearrangører forsvandt, på et marked for sæsonbestemte tjenesteydelser.

24 Følgelig var den foreliggende sag vigtig i forhold til Fællesskabets konkurrenceregler, og den rejste adskillige og komplekse økonomiske og juridiske spørgsmål, som sagsøgerens rådgivere blev nødt til at undersøge i forbindelse med annullationssøgsmålet.

2. *Parternes økonomiske interesse i sagen*

Parternes argumenter

25 Sagsøgeren har påpeget, at Airtours' erhvervelse af First Choice blev vurderet til ca. 850 mio. GBP, hvilket udgør en væsentlig økonomisk interesse, og at en sådan transaktion ikke kunne gennemføres på grund af beslutningen. Sagsøgeren har ligeledes anført, at selskabet blev frataget muligheden for at vokse og opnå besparelser og synergieffekt som følge af den planlagte fusion. Desuden har selskabet ikke kunnet deltage i den konsolidering af turistindustrien, der fandt sted efterfølgende.

26 Kommissionen har erkendt, at sagsøgeren blev ramt som følge af, at selskabet gik glip af en chance. Kommissionen har imidlertid bemærket, at selskabets økonomiske interesse er svær at vurdere som følge af, at det var lidet sandsynligt, at Airtours havde været i stand til at erhverve First Choice efter Rettens dom. Sagsøgerens økonomiske interesse består især i fastlæggelsen af selskabets stilling med henblik på fremtidige transaktioner. På dette punkt har beslutningen imidlertid ikke haft til virkning at udelukke Airtours fra den efterfølgende konsolidering af markedet, eftersom denne konsolidering (sag KOMP/M.2002 — Preussag/Thomsen og sag KOMP/M.2228 — C&N/Thomas Cook) tog form af grænseoverskridende fusioner, og eftersom der ikke var noget, der forhindrede sagsøgeren i at foretage sådanne transaktioner.

Rettens bemærkninger

27 Det må fastslås, at beslutningen har forhindret erhvervelsen af en virksomhed vurderet til ca. 850 mio. GBP. Som følge heraf finder Retten, at den foreliggende sag havde stor økonomisk interesse for sagsøgeren, uden at det er fornødent at vurdere det pågældende markeds udvikling efter beslutningen.

3. *Den arbejdsbyrde, sagsøgerens rådgivere har båret i forbindelse med retssagen*

a) Generelle betragtninger

28 Retten skal indledningsvis bemærke, at det følger af ovenstående betragtninger, at tvisten faktisk har kunnet medføre et betydeligt arbejde for sagsøgerens rådgivere.

29 Imidlertid må det konstateres, at sagsøgerens rådgivere allerede havde et indgående kendskab til sagen, eftersom de repræsenterede Airtours under den indgående administrative undersøgelsesprocedure. Sagsøgeren havde således allerede under denne administrative procedure fremsat visse af de for Retten fremførte argumenter, især hvad angår definitionen af markedet og den stiltiende koordination mellem medlemmerne af det dominerende oligopol. Denne betragtning kan delvis have lettet arbejdet og begrænset den tid, der blev brugt på forberedelsen af stævningen (Rettens kendelse af 8.11.2001, sag T-65/96 DEP, Kish Glass mod Kommissionen, Sml. II, s. 3261, præmis 25, og kendelsen i sagen Nan Ya Plastics og Far Eastern Textiles mod Rådet, præmis 43).

30 Desuden bemærkes, at det tilkommer Retten først og fremmest at tage hensyn til, om det antal timer, der samlet er medgået, kan anses for objektivt nødvendigt af hensyn til sagens behandling ved Retten, uanset hvor mange advokater arbejdet har været delt mellem (Rettens kendelse af 30.10.1998, sag T-290/94 DEP, Kaysersberg mod Kommissionen, Sml. II, s. 4105, præmis 20, og af 15.3.2000, sag T-337/94 DEP, Enso-Gutzeit mod Kommissionen, Sml. II, s. 479, præmis 20, samt kendelsen i sagen Nan Ya Plastics og Far Eastern Textiles mod Kommissionen, præmis 44). I denne forbindelse afhænger Rettens mulighed for at bedømme værdien af det udførte arbejde af, hvor præcise de fremlagte oplysninger er (Domstolens kendelse af 9.11.1995, sag C-89/85 DEP, Ahlström m.fl. mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 20, og kendelsen i sagen Stahlwerke Peine-Salzgitter mod Kommissionen, præmis 31).

31 Størrelsen af de forskellige kategorier af udgifter, som kræves godtgjort af Kommissionen, må vurderes i lyset af de anførte betragtninger.

32 Sagsøgeren har i denne henseende præciseret, at det samlede beløb på 1 464 441,55 GBP ekskl. moms (1717985,02 GBP inkl. moms), som selskabet kræver tilbagebetalt, fordeler sig som følger:

	GBP
Specialiserede juridiske rådgivere (J. Swift, QC, og barrister R. Anderson)	
Salærer	279 375,00
Moms	*48 890,62*
Juridiske rådgivere (solicitors)	
Salærer	850 000,00
Udgifter (ekskl. moms)	19 509,68
Moms	*152 163,33*
Økonomisk rådgivning (Lexecon)	
Honorarer	281 051,52
Moms	*49 184,02*
Økonomiske eksperter (K. Binmore et D. Neven)	
Honorarer	33 885,35
Moms	*3 305,50*
Rådgivning vedrørende forkyndelse i Luxembourg	
Honorarer	620,00
I alt	1 464 441,55 (ekskl.moms) *1 717 985,02 (inkl. moms)*

b) Juridiske rådgivere (barristers og solicitors)

Parternes argumenter

33 Sagsøgeren har med hensyn til de udgifter, der kan kræves erstattet vedrørende udgifter til juridiske rådgivere, først anmodet om godtgørelse af 279 375 GBP i form af de salærer, der er faktureret af to barristers med speciale i konkurrenceret (nemlig 150 500 GBP til J. Swift, QC, og 128 875 GBP til R. Anderson), som har deltaget under hele sagens behandling for Retten. Sagsøgeren har i denne henseende påpeget, at brugen af to barristers til at færdiggøre det arbejde, der er udført af solicitors, er berettiget ud fra sagens vigtighed og komplicerede karakter, således som det er tilfældet ved de engelske retsinstanser.

34 Sagsøgeren har ligeledes krævet godtgørelse af 850 000 GBP i form af salærer faktureret af solicitor-firmaet Slaughter & May. Sagsøgeren har herved anført, at det hold, der havde ansvaret for sagen, omfattede en partner (som arbejdede 413 timer og 45 minutter), bistået under hele sagen af en senior solicitor (som arbejdede 315 timer og 25 minutter) og af en anden solicitor (den første solicitor arbejdede 307 timer i begyndelsen af sagen og blev erstattet af en anden solicitor, som arbejdede 204 timer og 45 minutter ved sagens afslutning). Holdet gjorde ligeledes brug af adskillige fuldmægtige på sagens forskellige stadier. To fuldmægtige arbejdede således henholdsvis 115 timer og 100 timer og 15 minutter på stadiet med udfærdigelsen af stævningen, en anden fuldmægtig arbejdede 193 timer og 20 minutter i forbindelse med replikken, og 13 fuldmægtige deltog i perioder på 15 minutter til 35 timer (dvs. i alt 110 timer og 30 minutter), hvilket skyldes den omstændighed, at disse fuldmægtige skiftede arbejdsområde hver tredje måned, og retssagen varede i næsten tre år. Sagsøgeren har anført, at solicitor-firmaet anvendte 1 760 timer på sagen, og at antallet af kernemedarbejdere på det hold, der var ansvarligt for sagen, blev holdt på det mindst mulige antal medarbejdere, hvormed det var muligt at sikre den service, som tilkom klienten.

35 Sagsøgeren har præciseret, at af de 1 760 arbejdstimer, der er faktureret af de 19 ansatte i advokatfirmaet, der på skift har forberedt søgsmålet fra ultimo september 1999 til retsmødet den 11. oktober 2001, blev ca. 500 timer brugt til forberedelsen af gennemgangen af beslutningen og til forberedelsen af stævningen (fra oktober til december 1999), ca. 500 timer til gennemgangen af forsvaret og til forberedelsen af replikken (fra marts til april 2000), nogle få timer blev brugt til gennemgangen af duplikken (juni 2000), ca. 100 timer til forberedelsen af besvarelserne af foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse (fra juli til august 2001), og ca. 500 timer til gennemgang af retsmøderapporten og til forberedelsen af retsmødet, hvori fem personer deltog for at repræsentere Airtours (fra september til oktober 2001).

36 Kommissionen har kritiseret såvel antallet af medvirkende advokater (barristers og solicitors) som størrelsen af salærerne og antallet af fakturerede arbejdstimer.

37 Hvad angår antallet af advokater er det Kommissionens opfattelse, at alene salærerne til to advokater, eller maksimalt tre, kan anses for at kunne erstattes. Kommissionen har således påpeget, at Slaughter & Mays anvendelse af 19 personer er spild af kræfter. Selv om Kommissionen erkender, at kun seks ud af disse 19 personer har anvendt meget tid på sagen, er det under alle omstændigheder Kommissionens opfattelse, at et sådant hold er større end nødvendigt. Endvidere er holdet blevet suppleret af to barristers, hvilket er overdrevent og fuldstændigt unødvendigt. Dette hold på otte personer omfattede nemlig tre erfarne advokater, mens en enkelt advokat, bistået af et lille kompetent hold, havde været mere end tilstrækkeligt. Til sammenligning blev sagen i Kommissionen forberedt og fremlagt af en enkelt medarbejder i Kommissionens juridiske tjeneste bistået af to økonomer fra Generaldirektoratet for Konkurrence, som deltog i den administrative procedure.

38 Hvad angår det antal timer, der er brugt på sagen, har Kommissionen bestridt, at det har været nødvendigt eller rimeligt at anvende mere end 1 760 timer herpå (og endda meget mere end 2 000 timer, hvis der tages hensyn til det arbejde, der er udført af de to barristers), bl.a. henset til, at disse advokater allerede repræsenterede

sagsøgeren under den administrative procedure, og at de således havde et godt kendskab til omstændighederne i sagen og til de økonomiske spørgsmål. Endvidere indikerer fordelingen af den tid, der er anvendt på de forskellige etaper af retssagen, at der har været et tidsspild. Det er således vanskeligt at forestille sig, hvordan det har kunnet være nødvendigt at anvende 500 timer (omkring tre måneders arbejde) på gennemgangen af beslutningen og på forberedelsen af annullationssøgsmålet, eller at det har været muligt at anvende det samme antal timer på at gennemgå og besvare Kommissionens svarskrift på et tidspunkt, hvor sagen ikke længere kunne indeholde nye elementer. 700 timer ville forekomme mere rimeligt end de fakturerede 1 760.

39 Hvad angår størrelsen af de fakturerede salærer er det Kommissionens opfattelse, at denne er urimelig. Fakturaen på 850 000 GBP for 1 760 arbejdstimer indebærer en timeløn på næsten 500 GBP, og dette for alle medvirkende kategorier af jurister (partner, seniormedarbejder, medarbejder og fuldmægtig). På daværende tidspunkt var det imidlertid sjældent at udbetale salærer på mere end 350 GBP, undtagen til de mest erfarne advokater fra de mest anerkendte firmaer. I Bruxelles var tarifferne for advokater med speciale i fællesskabsret almindeligvis lavere. Timelønnen for medarbejdere (assisterende solicitors) oversteg principielt ikke 200 GBP, afhængig af disses erfaring, mens timelønnen for fuldmægtige nærmede sig 50-80 GBP. Henset til den normale fordeling af arbejdsopgaverne mellem mere eller mindre erfarne medarbejdere og til, at erfarne advokater er højere aflønnet, bør en rimelig gennemsnitlig timeløn for et hold være langt lavere end 200 GBP.

Rettens bemærkninger

40 I den foreliggende sag har sagsøgeren valgt at lade sig repræsentere af både barristers (»counsel«) og solicitors. Sagsøgeren har således krævet tilbagebetaling af 1 129 375 GBP i form af udgifter, der kan kræves erstattet, for så vidt angår udgifterne til selskabets juridiske rådgivere, dvs. 279 375 GBP til salærerne til de medvirkende barristers og 850 000 GBP til salærerne til de medvirkende solicitors.

41 Det påhviler følgelig Retten at afgøre, om og i hvilket omfang disse salærer udgør udgifter, der var nødvendige med henblik på sagens behandling for Retten som omhandlet i procesreglementets artikel 91, litra b).

42 I denne forbindelse bemærkes, at advokaterhvervet i adskillige common law-retsområder, herunder i England og Wales, er karakteriseret ved at være opdelt i to grene, på den ene side solicitors og på den anden side barristers, blandt hvilke der indtil for nylig var en fordeling af arbejdsopgaverne, som supplerede hinanden, men som var forskellige. Solicitors optrådte som rådgivere for deres klienter inden for adskillige retsområder; de havde ikke ret til at procedere ved de højere domstole, men benyttede sig af barristers hertil, når det var nødvendigt. Barristers var specialiserede i den mundtlige procedure af sagen og kunne ikke antages direkte af klienterne.

43 Hvad angår tvister ved Fællesskabets retsinstanser er de relevante faglige regler blevet ændret, således at der i dag ikke findes retlige eller deontologiske hindringer for, at en part kan lade sig repræsentere udelukkende af enten en solicitor eller en barrister fra England eller Wales med henblik på såvel den skriftlige procedure som den mundtlige procedure. Heraf følger imidlertid ikke, at salærerne til den ene eller den anden ikke bør anses for at være nødvendige udgifter med henblik på sagens behandling som omhandlet i procesreglementets artikel 91, litra b), når en klient beslutter at lade sig repræsentere af både en solicitor og en barrister.

44 Med henblik på at foretage en fastsættelse af sagsomkostningerne under disse omstændigheder påhviler det Retten at undersøge, i hvilket omfang de ydelser, der er præsteret af samtlige de pågældende rådgivere, var nødvendige med henblik på retssagens forløb, og at sikre sig, at antagelsen af de to kategorier af rådgivere ikke har medført en unødvendig fordobling af udgifterne. Når sagsøgeren som i det foreliggende tilfælde med søgsmålet tilsigter at opnå annullation af en beslutning fra Kommissionen, der er vedtaget ved udgangen af en administrativ procedure,

hvorunder selskabet var repræsenteret af det samme hold juridiske rådgivere, består de nødvendige udgifter, der er afholdt for Retten, i det væsentlige af de udgifter, der er forbundet med forberedelsen og udfærdigelsen af processkrifterne og besvarelserne af de af Retten fastsatte foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse og bevisoptagelse, og med deltagelsen i retsmødet.

45 Det følger f.eks. heraf, at når en klient efter råd fra sin solicitor beslutter at anvende en barrister, for at denne kan rådgive ham vedrørende anlæggelsen af et eventuelt annullationssøgsmål, og når denne barrister bemyndiges til at udfærdige processkrifter og repræsentere klienten under den mundtlige forhandling, begrænser de nødvendige udgifter til pågældende solicitor sig til de udgifter, der er forbundet med bemyndigelsen af nævnte barrister, med gennemførelsen af de retsakter, denne har anbefalet, med udfærdigelsen og indgivelsen af processkrifter og med deltagelsen i retsmødet.

46 I den foreliggende sag fremgår det for det første af sagen, at selv om de forskellige salærnotaer fra de to barristers ikke gør det muligt at fastlægge det antal timer, disse har brugt på sagen, giver dokumenterne imidlertid en kort beskrivelse af de ydelser, der er præsteret for sagsøgerens regning. Salærnotaerne fra R. Anderson nævner således forberedelse af en skrivelse vedrørende proceduren for Retten, gennemlæsning af dokumenter på forskellige stadier af proceduren (»perusing papers«), den tid, der er medgået til deltagelse i konferencer med solicitors (»advising in conference«) eller med J. Swift, udfærdigelse og berigtigelse af stævningen, udfærdigelse af replikken, undersøgelse og forberedelse af besvarelser vedrørende foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, forberedelse af retsmødet samt rejse- og opholdsudgifter i Luxembourg. Salærnotaerne fra J. Swift nævner ligeledes flere interventioner vedrørende indholdet af processkrifterne (»settling application« eller »reading and considering rejoinder«), den tid, der er anvendt til drøftelser med solicitors eller med R. Anderson, navnlig hvad angår besvarelserne af foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, forberedelse af retsmødet samt rejse- og opholdsudgifter i Luxembourg. Retten konstaterer således, at det af de to barristers udførte arbejde har vedrørt alle retssagens etaper.

47 For det andet bemærkes, at der i den pågældende sag foruden de to førnævnte barristers ligeledes medvirkede to anerkendte solicitors, som havde en vis erfaring i konkurrenceret, og som til stadighed blev bistået af en solicitor (en solicitor ved sagens start, og derefter en anden solicitor ved sagens afslutning) og af mere end et dusin fuldmægtige.

48 Endvidere gør en sammenligning mellem det antal timer, der blev anvendt af solicitor-firmaet på de forskellige trin af retssagen, og salærnotaerne fra de to barristers, det muligt at fastslå, at det af solicitor-firmaet udførte arbejde i vidt omfang omfattede det arbejde, der blev udført af de to barristers. Sagsøgeren har f.eks. oplyst, at solicitor-firmaet har anvendt 500 timer på forberedelsen af stævningen, hvilket svarer til 62 arbejdsdage med udgangspunkt i 8 fakturerede timer pr. dag. Imidlertid anføres det i salærnotaerne fra R. Anderson, at denne efter at have gennemlæst forskellige dokumenter fra den 9.-12. november 1999 arbejdede på udfærdigelsen og berigtigelsen af stævningen mellem den 15. november og den 1. december 1999. I J. Swifts salærnotaer anføres ligeledes, at denne den 29. og den 30. november 1999 arbejdede på en gennemgang af stævningen. De to barristers har ligeledes på samme måde arbejdet på forberedelsen og udfærdigelsen af replikken, selv om sagsøgeren har oplyst, at solicitor-firmaet har brugt 500 timer til forberedelsen af dette processkrift.

49 Den kombinerede brug af to barristers og to anerkendte solicitors er således i vidt omfang overflødig, idet disses arbejde delvist har vedrørt samme genstand.

50 For det tredje bemærkes, at solicitor-firmaet ligesom de to barristers repræsenterede sagsøgeren i forbindelse med den tilbundsgående administrative undersøgelsesprocedure. Endvidere afviste Kommissionens processkrifter blot sagsøgerens argumenter uden at anføre nye argumenter, der var egnede til at ændre den i stævningen og replikken fremførte vurdering, hvilket kunne lette de pågældende barristers' og solicitors' arbejde i forbindelse med retssagen.

51 Sammenfattende finder Retten, at det antal timer, der ifølge sagsøgeren er anvendt på sagen, er uforholdsmæssigt stort, og at det ikke som helhed betragtet kan udgøre »nødvendige udgifter« som omhandlet i procesreglementets artikel 91, litra b).

52 Desuden må det påpeges, at de oplysninger, sagsøgeren har fremsendt for så vidt angår salærerne til solicitor-firmaet, ikke præciserer den timeløn, der er faktureret af de forskellige kategorier af personer, der har medvirket i sagen, nemlig en partner, en senior solicitor, to solicitors og adskillige fuldmægtige. I mangel af en sådan oplysning må det konstateres, at den gennemsnitlige timeløn for disse forskellige kategorier af personer ved division af det anmodede beløb (850 000 GBP) med antallet af fakturerede timer (1 760) er på ca. 483 GBP. Selv om en timeløn på et sådant beløb i givet fald eventuelt kan tages i betragtning ved aflønning af en særdeles erfaren solicitors arbejde, kan det imidlertid ubestrideligt ikke gælde for alle de kategorier af personer, der har medvirket i denne sag, såsom den pågældende senior solicitor, de to solicitors og fuldmægtigene, som tilsammen har arbejdet 1 346 timer af de 1 760 timer, der er faktureret af solicitor-firmaet, og som således har udført mere end 75% af arbejdet.

53 Herefter finder Retten det passende at fastsætte de salærer til de juridiske rådgivere, der kan kræves erstattet af Kommisionen, til 420 000 GBP, dvs. 95 000 GBP til J. Swift, 75 000 GBP til R. Anderson og 250 000 GBP til solicitor-firmaet.

c) Økonomiske rådgivere og eksperter

54 Sagsøgeren har anført, at en medvirken af økonomer var påkrævet i den foreliggende sag.

55 Retten skal hertil bemærke, at det henset til den primært økonomiske karakter af den vurdering, der foretages af Kommissionen i forbindelse med fusionskontrol, undertiden kan være nødvendigt, at der medvirker økonomiske rådgivere eller eksperter, der er specialister inden for dette område, som supplement til det af de juridiske rådgivere udførte arbejde, og dette medfører således udgifter, som kan kræves erstattet i henhold til artikel 91, litra b) (jf. på et andet økonomisk område Rettens kendelse af 8.7.1998, forenede sager T-85/94 DEP og T-85/94 OP-DEP, Branco mod Kommissionen, Sml. II, s. 2667, præmis 27, og af 17.9.1998, sag T-271/94 DEP, Branco mod Kommissionen, Sml. II, s. 3761, præmis 21).

56 Det må dog konstateres, at det antal økonomer, der har været involveret i retssagen, er betydeligt. I den pågældende sag har der nemlig medvirket et hold på tre økonomiske konsulenter bistået af adskillige forskere, og to supplerende eksperter. Sagsøgeren har i øvrigt ikke redegjort for, hvorledes den foreliggende sag kunne nødvendiggøre, at der medvirkede fem økonomer.

i) Honorarerne til Lexecon

— Parternes argumenter

57 Sagsøgeren har hvad angår godtgørelsen af et beløb på 281 051,52 GBP i form af de honorarer, der er faktureret af Lexecon, bemærket, at firmaet har medvirket ved forberedelsen af stævningen, af replikken og af besvarelserne af foranstaltningerne med henblik på sagens tilrettelæggelse, og at betydningen af firmaets bidrag fremgår af Airtours-dommen, navnlig for så vidt angår argumenterne vedrørende fastlæggelsen af en kollektiv dominerende stilling og vedrørende nødvendigheden af at karakterisere en afskrækkelsesmekanisme. Som svar på Kommissionens argument om, at det er uforståeligt, hvorfor Lexecon har brugt 1 501 timer til undersøgelsen af sagen, når firmaet allerede deltog i forbindelse med den administrative procedure, har sagsøgeren oplyst, at Lexecons deltagelse i denne procedure gør det muligt at forvisse sig om, at der ikke har været unødvendig forberedelsestid.

58 Kommissionen har bemærket, at det beløb, der kræves til firmaet Lexecon, som allerede havde rådgivet sagsøgeren under den administrative procedure, er betydeligt. Ifølge Kommissionen var en ny gennemgang ikke nødvendig, eftersom der ikke var nogen forskel mellem de økonomiske spørgsmål, der blev rejst i forbindelse med den administrative procedure, og dem, der blev rejst for Retten. Kommissionen har ligeledes bemærket, at sagsøgeren ikke har været i stand til at godtgøre, hvorledes Lexecon faktisk har bidraget til undersøgelsen af sagen.

— Rettens bemærkninger

59 Det må fastslås, at det krævede beløb på 281 051,52 GBP dækker 1 501 arbejdstimer udført af et hold bestående af tre personer bistået af adskillige forskere. I denne forbindelse vedrører de eneste oplysninger, sagsøgeren har fremsendt, dels en detaljeret opgørelse over det arbejde, der er udført af medlemmerne af det hold, der havde ansvaret for sagen, nemlig B. Bishop (18 timer a 360 GBP) og A. Overd (643 timer a 220 GBP), D. Jackson (709 timer a 180 GBP) og Research Economists/ Associates (131 timer a 120 GBP), dels anførelsen af, at dette arbejde vedrørte »faglige tjenesteydelser« udført mellem november 1999 og oktober 2001 uden yderligere præcisering.

60 Selv om sagens karakter kunne begrunde, at der blev ydet økonomisk rådgivning på alle trin af sagen for Retten, forekommer antallet af fakturerede arbejdstimer uforholdsmæssigt højt som følge af, at Lexecon deltog i den administrative procedure, og at de af sagsøgeren fremsendte honorarnotaer ikke er præciseret nærmere.

61 Følgelig finder Retten det passende at fastsætte de honorarer, der kan kræves erstattet, til 30 000 GBP for så vidt angår Lexecon.

ii) Honorarerne til professor K. Binmore og professor D. Neven

— Parternes argumenter

62 Hvad angår godtgørelsen af et beløb på 18 900 GBP i form af honorarer til professor Binmore har sagsøgeren anført, at dennes arbejde bl.a. vedrørte forberedelsen af en rapport, som er bilagt stævningen og nævnt i retsmøderapporten. De udgifter, som dette arbejde har givet anledning til, er således berettigede.

63 Hvad ligeledes angår godtgørelsen af et beløb på 14 985,35 GBP i form af honorarer til professor Neven har sagsøgeren anført, at dennes arbejde navnlig vedrørte forberedelsen af en rapport, som er bilagt stævningen og nævnt i retsmøderapporten. Retten har endvidere flere gange henholdt sig til en anden økonomisk rapport fra samme forfatter, som blev udarbejdet i forbindelse med den administrative procedure. De udgifter, som dette ekspertarbejde har givet anledning til, er således berettigede.

64 Kommissionen er af den opfattelse, at bidragene fra professor Binmore og professor Neven var unødvendige. At deres rapport nævnes i retsmøderapporten, er normalt, eftersom dette er formålet med denne type dokument. Desuden begrunder sagsøgeren vigtigheden af professor Nevens deltagelse ved at henvise til de bemærkninger, denne fremkom med i forbindelse med den administrative procedure og ikke i forbindelse med retssagen.

— Rettens bemærkninger

65 Det bemærkes først, at det beløb på 18 900 GBP, der kræves godtgjort for udgifterne vedrørende de af professor Binmore fakturerede honorarer, dels består af et beløb på 16 400 GBP som følge af dennes bidrag til udarbejdelsen af dokumentationen i forbindelse med stævningen, dels af et beløb på 2500 GBP som følge af udarbejdelsen af en rapport med titlen »The Failure of the Commission to Understand the economics of Tacit Collusion«, der er bilagt replikken.

66 De af sagsøgeren fremsendte honorarnotaer giver imidlertid ingen oplysninger, som gør det muligt at forstå, hvori professor Binmores bidrag til udarbejdelsen af stævningens bilag består. De forskellige økonomiske analyser, der blev fremsendt som bilag til stævningen, bestod af uddrag fra forskellige lærebøger eller tidsskrifter. I denne forbindelse finder Retten, at selv om disse analyser har gjort det muligt for den at få et generelt økonomisk overblik vedrørende visse aspekter af den pågældende sag, kan det ikke anses for nødvendigt at anvende 16 400 GBP på at samle sådanne dokumenter.

67 Hvad angår rapporten med titlen »The Failure of the Commission to Understand the economics of Tacit Collusion«, der er udarbejdet af professor Binmore og bilagt replikken, bemærker Retten, at denne rapport undersøgte spørgsmålet om de økonomiske begreber vedrørende en stiltiende ulovlig samordning og derfor kan anses for nødvendig i forbindelse med nærværende sag.

68 Følgelig finder Retten det passende at fastsætte de honorarer, der kan kræves erstattet for så vidt angår professor Binmore, til et beløb på 4 500 GBP (dvs. 2 000 GBP for udarbejdelsen af dokumentationen vedrørende stævningen og 2 500 GBP for rapporten).

69 Retten bemærker dernæst, at det beløb på 14 985,35 GBP, der kræves godtgjort for udgifterne vedrørende de af professor Neven fakturerede honorarer, for det første dækker et beløb på 5 583,17 GBP som følge af udarbejdelsen af en rapport med titlen »Case No IV/M.1524 Airtours/First Choice: an Economic Analysis of the Commission decision«, som var bilagt stævningen, for det andet et beløb på 3 479,40 GBP som følge af professor Nevens bidrag til udfærdigelsen af stævningen og udarbejdelsen af en rapport med titlen »Airtours vs. Commission of the European Communities — Case T-342/99: Collective Dominance in the Commission's Statement of Defence, A Comment«, som var bilagt replikken, og for det tredje et beløb på 5 922,78 GBP som følge af forberedelsen af og deltagelsen i retsmødet.

70 Retten bemærker i denne forbindelse, at de bidrag, som professor Neven har fremlagt i forbindelse med retssagen, har været nødvendige for at gøre det muligt for Retten at råde over en præcis, detaljeret og begrundet økonomisk rapport vedrørende flere aspekter af den foreliggende sag hvad angår såvel beslutningen som indholdet af svarskriftet.

71 Følgelig har udgifterne vedrørende de honorarer, der er udbetalt til professor D. Neven, objektivt set været nødvendige med henblik på sagens behandling for Retten, og det beløb på 14 985,35 GBP, der er afholdt i denne forbindelse, bør derfor godtgøres sagsøgeren.

72 Sammenfattende finder Retten det passende at fastsætte de honorarer til sagsøgerens økonomiske rådgivere og eksperter, der kan kræves erstattet, til 49 485,35 GBP (dvs. 30 000 GBP som følge af Lexecons bidrag, 4 500 GBP som følge af professor Binmores bidrag og 14 985,35 GBP som følge af professor Nevens bidrag).

d) Udgifter til valgt adresse i Luxembourg

73 Sagsøgeren har krævet godtgørelse af 620 GBP i form af udgifter til valgt adresse i Luxembourg, idet disse udgør nødvendige udgifter. Kommissionen er ikke fremkommet med bemærkninger hertil.

74 Udgifterne til valgt adresse i Luxembourg er nødvendigvis afholdt på det tidspunkt, hvor sagen blev anlagt, og da Kommissionen ikke har bestridt størrelsen af disse, bør de derfor godtgøres.

e) Andre udgifter bortset fra moms

75 Sagsøgeren har krævet godtgørelse af 19 509,68 GBP i form af omkostninger, der er afholdt i forbindelse med andre udgifter bortset fra moms, med den begrundelse, at disse udgifter vedrører rimelige udgifter til fotokopiering, til rejser og til ophold (herunder de udgifter, der vedrører mere end én advokat samt de økonomiske rådgivere) og bør anses for at være udgifter, det har været nødvendigt at afholde. Kommissionen er ikke fremkommet med bemærkninger hertil.

76 Da Kommissionen ikke har anfægtet disse udgifter, bør de godkendes som værende udgifter, der kan kræves erstattet, og Retten bestemmer, at de skal godtgøres.

f) Moms

77 Sagsøgeren har krævet tilbagebetaling af 253 543,47 GBP i form af udgifter til moms af de udgifter, der kan kræves tilbagebetalt, idet denne moms ligeledes kan kræves erstattet (kendelsen i sagen Leeuwarder Papierwarenfabriek mod Kommissionen, præmis 4).

78 Kommissionen har anfægtet denne vurdering og har i denne forbindelse henvist til præmis 20 i Domstolens kendelse af 16. december 1999, Hüls mod Kommissionen (sag C-137/92 P-DEP, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

79 Retten bemærker, at sagsøgeren er momspligtig og derfor har ret til at gennemføre tilbagebetaling hos skattemyndighederne af den moms, der er betalt af de goder og tjenesteydelser, selskabet køber. For selskabet udgør momsen således ikke en omkostning, og som følge heraf kan selskabet ikke forlange godtgørelse af den moms, der er betalt af de udgifter, der kan kræves erstattet hos Kommissionen i henhold til procesreglementets artikel 91, litra b). Den moms, der er betalt af honorarer og advokatudgifter, kan nemlig ikke være genstand for en godtgørelse, eftersom det er ubestridt, at sagsøgeren har kunnet fratrække de beløb, der er betalt i denne forbindelse, og derfor ikke har måttet afholde disse (jf. i denne retning kendelsen i sagen Hüls mod Kommissionen, præmis 20).

Konklusion

80 Under hensyn til det ovenfor anførte fastsættes størrelsen af de udgifter, sagsøgeren kan kræve erstattet hos Kommissionen, til 489 615,03 GBP ekskl. moms, dvs. 420 000 GBP i form af salærer til de juridiske rådgivere (95 000 GBP for så vidt angår J. Swift, 75 000 GBP for så vidt angår R. Anderson og 250 000 GBP for så vidt angår solicitor-firmaet), 30 000 GBP i form af honorarer til Lexecon, 4 500 GBP

i form af honorarer til professor Binmore, 14 985,35 GBP i form af honorarer til professor Neven, 620 GBP i form af udgifter til valgt adresse og 19 509,68 GBP i form af øvrige udgifter bortset fra moms.

81 Da dette beløb tager hensyn til alle sagens omstændigheder indtil afsigelsen af nærværende kendelse, er der ikke anledning til at træffe særskilt afgørelse om godtgørelsen af de udgifter, sagsøgeren har afholdt med henblik på nærværende sag om fastsættelse af sagsomkostninger (jf. i denne retning kendelsen i sagen Groupe Origny mod Kommissionen, præmis 44, og i sagen Nan Ya Plastics og Far Eastern Textiles mod Rådet, præmis 49).

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Femte Udvidede Afdeling)

De sagsomkostninger, som Kommissionen skal erstatte Airtours, fastsættes til 489 615,03 GBP (fire hundrede niogfirs tusinde seks hundrede og femten pund sterling og tre pence).

Således bestemt i Luxembourg den 28. juni 2004.

H. Jung — P. Lindh

Justitssekretær — Afdelingsformand